

AFYONKARAHİSAR KEÇECİLİĞİ*

Prof. Dr. H. Sinem ŞANLI¹
Hacer KEÇECİ²

¹ Prof. Dr. Hürrem Sinem ŞANLI, Ankara Hacıbayram Veli Üniversitesi, hurremsanli(at)hvv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8460-0200

² Hacer KEÇECİ, Gazi Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, hacerrr1453(at)hotmail.com.tr, ORCID: 0000-0001-5100-5993

Şanlı, H. Sinem, Keçeci, Hacer “Afyonkarahisar Keçeciliği”. idil, 61 (2019 Eylül): s. 1149- 1158. doi: 10.7816/idil-08-61-08

Özet

El sanatları içinde en eski tekniklerden biri olan keçe, Orta Asya’ya özgü yaşam biçiminin bir ögesi olarak gelişmiş ve batıya yönelen Türk boyları tarafından da Anadolu’ya taşınmıştır. Araştırmanın konusu olan keçecilik, Afyonkarahisar’da yüzyıllardır yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Afyon’da 19. yüzyıl sonunda 150’nin üzerinde olan keçeci dükkânı sayısı günümüzde 7’ye kadar düşmüştür. Bu çalışmada, keçenin tarihî gelişim süreci ve Afyonkarahisar’da keçecilik incelenmiştir. Afyonkarahisar merkezde yer alan ve sayıları azalan ustalar ile karşılıklı görüşme yapılmıştır. Bu ustalardan; Mehmet, Mustafa ve İsmail Erkuş ile Erkuş Atölyesi’nde tepme keçe yapım aşamaları fotoğraflanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Afyonkarahisar, yün, keçe, keçecilik, el sanatları

Makale Bilgisi
Geliş: 13 Mayıs 2019

Düzeltilme: 18 Haziran 2019

Kabul: 12 Ağustos 2019

* Bu çalışma, 2. yazarın yüksek lisans tezinin bir bölümünden oluşturulmuştur.

1. Giriş

El sanatları; kişinin potansiyelleri doğrultusunda iç dünyasını, hislerini el becerisini de kullanarak somutlaştırması, görselleştirmesidir. İnsanlar, el sanatları ile kendini anlatır, rahatlatır, iletişim kurar. El sanatları hayata renk katar, geçmiş geleceğe taşır, başka bir deyişle geçmiş ve gelecek arasında bağ kurar. El sanatı bir milleti canlı tutan hayat damarı sayılır. El sanatı milletin kültür ve zevkini açıklayan, geleneklerini, duygularını yansıtan bir kavramdır. El sanatları, ulusların kültürel kimliklerinin en canlı ve anlamlı belgeleridir. Hammaddesi, desenli üretim tekniği, üretimin katkısıyla, ait olduğu yörenin karakteristiğini taşımasıyla değer kazanır (Asangazieva, 2006: 1).

El sanatları, toplumun gelenek ve göreneklerinin kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir araç olup değişen, gelişen şartlar doğrultusunda yenilenen, gelişen canlı bir öğedir. Geçmiş her yönüyle günümüze aktaran, belge niteliğinde olan el sanatlarını korumak önemlidir. El sanatları içinde en eski tekniklerden biri olan keçe, Orta Asya'ya özgü yaşam biçiminin bir ögesi olarak gelişmiş ve batıya yönelen Türk boyları tarafından da Anadolu'ya taşınmıştır.

"Koyun, deve gibi hayvanların yünlerinin sıcak bir ortamda sabunlu su ile dövülerek ve sıkıştırılarak sergi malzemesi haline getirilmesi işine keçecilik denilmektedir. Eskiden insan gücü ile hamamda pişirilerek yapılan keçe, bugün makinalarda pişirilerek yapılmaktadır" (Oyman Büken, 2005: 89).

"Yün gibi keratin yapılı deri ürünü hayvan liflerin dış tabakasını meydana getiren pullu hücrelerin nem, ısı, basınç ve hareket etkisinde birbirlerine çözülmeyecek şekilde kenetlenmesinden elde edilen, atkısız - çözüsüz tekstil örneklerine 'keçe' denir" (Seyirci ve Topbaş, 1999: 577).

"Yüzlerce yıl göçebe hayatı yaşayan Türkler keçeyi; çadırlarda, çadırların tabanlarına yaygıda, yeni doğan bebeklerin kundaklarında, çuvallarda, çobanların sırtlarında, abalarda, kepeneklerde, çizmelerde, külahlarda, atlarında, yataklarında ve hatta tabutlarında örtü olarak kullanmışlardır" (Çağır, 2009: 1).

Ögel (1978: 175)'e göre keçe; Türklerin günlük hayatında çok büyük bir değere sahiptir. Keçe ve keçecilik, dünyanın her kültür çevresinde görülen bir gelenek değildir. Keçeciliğin doğabilmesi için, iki durumun var olması gereklidir. Bunlardan birincisi hayvancılık ve koyuncululuğun gelişmiş olması olup, bir diğer gereksinim ise keçeden yapılmış ev eşyaları ile giyimlerin doğuşunu gerektiren, soğuk bir iklim ve hava durumunun var olmasıdır.

Ancak günümüzde, ulaşım imkânlarının artması ile ham maddenin taşınmasının kolaylığı ve

dekoratif amaçlı ürünlere olan talep artışı, bu şartlara sahip olmayan bölgelerde de ürünler elde edildiğini göstermektedir.

2. Keçenin Tarihi Gelişim Süreci

"Sanat, bir toplumun maddi ve manevî aynasıdır. Türk sanatının başlangıcı, gelişimi, kaynakları ve devamı Anadolu öncesinde; Orta Asya Hunları, Göktürkler, Uygurlar, Anadolu'da ise; Selçuklular, Anadolu beylikleri, Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti olmak üzere, tarihî bir süreç içinde incelenir" (Begiç, 2011: 258).

Tarihsel süreçte yün ve keçe ilişkisi; insanın hem kendini hem de doğayı keşfetmesi sonucu koyunu evcilleştirmesiyle başlamaktadır. Tekstil tarihinde tam olarak ne zaman ve nerede kullanılmaya başladığına dair bulgulara rastlanmayan keçenin, hayvancılıkla uğraşan göçebe yaşamın, maruz kaldığı soğuk iklim şartlarına uyması açısından Orta Asyalı olduğu söylenebilir. İlk evcilleştirilmiş koyun varlığına da; Orta Asya'da rastlanmıştır (Gür, 2008: VI).

Keçenin insanoğlu tarafından ilk kez nerede, nasıl yapıldığı ve kullanıldığı konusunda kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Çeşitli kaynaklardan edinilen bilgiler, keçe kullanımının Bronz Çağı'ndan daha öncelere dayandığını göstermektedir. Elimize geçen yazılı kaynaklar, Çin'de keçe kullanımının M. Ö. 2300 yıllarına kadar indiğini göstermektedir. Birçok bilim adamı ve araştırmacı tekstil konusunda yaptıkları çalışmalarda, keçenin tekstilin ilk örneği olduğu konusunda birleşmektedirler. Bazı bilim insanları keçenin, iklim özellikleri nedeniyle, ilk kez Orta Asya'da üretilmiş olabileceği görüşündedirler (Seyirci ve Topbaş, 1999: 577 - 578).

Yapılan kaynak araştırmalarında en eski keçe sözcüğüne ve keçenin kullanıldığına M. Ö. 1200 - 1100 yıllarında yapılan Troya Savaşları'nı konu alan Anadolu Homeros'un İLİADA adlı eserinin 10. bölümünde rastlanır.

"*Odysseus öküz derisinden bir tolga geçirdi başına,
Kayışlarla iyicene gerilmişti tolganın içi,
Dışına bir yaban domuzunun ak dişleri
Çepe çevre, sık sık, ustaca dizilişti,
Dibine de keçe döşenmişti.*" (Seyirci ve Topbaş, 1982: 254 - 255).

Rus arkeologu Rudenko tarafından, Türklüğün beşiği Doğu Altaylar'daki Pazırık'ta, donmuş kurganlardan çıkan eşya arasında halı ve renk keçeler bulunmuştur. V. Kurgan'dan çıkan ve dünyanın en eski halısı olarak bilinen bu halının bulunuşundan (1947) beri kırk yıl geçmesine rağmen, menşei hakkında tartışmalar sürdürülmektedir (Görgünay Kırsızoglu, 1998: 138).

Keçenin Türklerin günlük hayatında giysiden kullanım eşyalarına, barınaklara kadar kullanılması çok büyük bir değere sahip olmasını sağlamıştır.

Keçecilik sanatını dünyanın her kültür çevresinde görebilmek mümkün değildir. Bu sanatın doğabilmesi için hayvancılığın gelişmesi ve soğuk bir iklimin var olması; kısacası keçeye uygun koşulların olması ve ihtiyaç duyulması gereklidir.

"M.Ö.III.-M.Ö.V. yüzyıla tarihlenen Hun Tiginleri'ne (Prenslerine) ait kurganlarda yapılan kazılarda halı, kilim, dört tekerlekli araba, ahşap ürünler ve çok sayıda tepme keçe eşya bulunmuştur" (Yalçınkaya, 2009: 7).

Çin ve Bizans kaynaklarına göre, Göktürklerde mavi renk, semavi bir anlam taşıdığından dolayı, Göktürklerin kubbeleri otağları gök renginde keçelerle örtülmüştür. Burada özellikle tepme keçe tekniği ile yapılan gök rengindeki örtülerin kutsallık sembolü olarak kullanılması; Göktürklerin keçe sanatına gösterdikleri önemi yansıtmaktadır. Göktürklerde tepme keçe yaygılar (örtüler), kağanların tahta çıkış törenlerinde de kullanılmıştır. Kağanın kendisine tabi beyler tarafından bir keçe üzerinde havaya kaldırılması ve daha sonra güneşin döndüğü yönde, dokuz kez otağın etrafında döndürülmesi geleneği vardı.

Tüm bu bilgiler tepme keçeden yapılmış yaygıların, ev eşyası olarak kullanılmaları yanında bir hukuk ve devlet sembolü olduğunu da vurgulamaktadır.

Göktürkler döneminde keçenin kullanıldığı bir diğer alan kuklalar olmuştur. Bu döneme ait hükümdar ve diğer kişilerin mezarlarında ölen kişinin tasviri olarak, keçeden veya kumaştan yapılmış "tuli" adı verilen büyük kuklalar rastlanmıştır. Hunlar döneminde de "tös" ve "töz" adı ile kullanılmış olan bu kuklaların; Göktürkler dönemi kuklaların benzerlik göstermesi, kültür birliğinin devamını yansıtır (Çağıl, 2009: 18).

"Uygurlar döneminde özellikle vakıfçılara ilişkin örneklerde bezemeli yaygıların yer alması, bu dönemde tepme keçe tekniği ile elde edilen yaygı geleneğinin devam ettiğini belgelemesi bakımından önemlidir" (Başar Ergenekon, 1999: 22).

"Anadolu'da yerleşik ve göçebe düzende yaşamaya devam eden Selçuklular'da da çadır, eyer örtüleri, çizme, börk ve giyim kuşamda keçe kullanımı devam etmiştir. Bu dönemde tepme keçeden yapılan ve çoban giysisi olarak bilinen kepeneklere, soğuktan korunmak amaçlı başlıklar eklenmiştir" (Sevinç, 2015: 5).

Osmanlı Beyliğinde, "Üsküf" denilen başlık, ilk kez Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Bey tarafından giyilmiştir. Osmanlı İmparatorluğunda orduda, Yeniçerilerin giysilerinden, başlıklarına, hatta ayakkabılarına kadar birçok yerde keçe kullanılmıştır. Kılıç talimlerini, ıslak keçeye pala sallamak suretiyle yapmışlardır.

"Anadolu ve çevresinde Selçuklu Dönemi, Beylikler Dönemi ve Osmanlı İmparatorluğu Dönemi gibi çok engin bir tarihî perspektifle gelişen ve Cumhuriyet Dönemi'nde süregelen Türk el sanatlarının dünya kültüründe kendine özgü bir yeri vardır" (Barışta, 2005: 1).

Türk Keçecilik sanatı, Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan tarihsel süreçte değişim ve dönüşümlerle sürdürülen önemli geleneksel el sanatlarından olma özelliğini hiçbir zaman kaybetmemiştir. Ancak, ilk zamanlarda sosyal statü göstergesi olarak kullanılan keçe, dünyadaki teknolojik gelişmeler, sanayi devriminin getirdiği seri üretim, yeni ürün çeşitliliği, toplumsal yaşamdaki değişimler sonucu keçenin kullanıldığı alanların farklı ürünler tarafından ele geçirilmesi nedeniyle daha çok köylünün kullandığı ve alt kültürün ihtiyacını karşılayan bir işleve dönüşmesine neden olmuştur (Begiç, 2017: 48-49).

Afyonkarahisar'da Keçecilik

Türk toplumlarında oldukça önemli bir yere sahip olan keçecilik, son yıllarda yurdumuzda üretimi azalan geleneksel el sanatlarımızdan birisidir. Afyonkarahisar, Şanlıurfa, Konya, Tire, Kahramanmaraş, İçel vb. illerde keçe yapımı az da olsa devam etmektedir. Çeşitli sebeplerle bu sanata devam etmeyen veya hala direnerek keçeciliği meslek olarak sürdüren pek çok usta ve sanatkar bulunmaktadır (Başaran ve Çolak, 2011: 159).

"Afyonkarahisar'da keçecilik, hâlâ usta - çırac ilişkileri çerçevesinde yapılmaktadır. Geleneksel usuller bu gün de geçerlidir. Şehirde bir "Keçeciler Çarşısı" ve "Keçeciler Hamamı" bulunmaktadır" (Nasrattinoğlu, 1991: 51).

"19. yüzyıl sonunda 150'nin üzerinde olan Afyon'daki keçeci dükkânı sayısı, günümüzde 16'ya düşmüştür. Tarih boyunca birçok yerde kullanılan keçenin sanayinin getirmiş olduğu yeni ürünler nedeniyle kullanım alanı giderek daralmıştır" (Akça, 1994: 51).

"Somut olmayan kültürel miras keçecilik Afyonkarahisar'da yaşamakta; keçenin izine Mevlevihanede de rastlanmaktadır. Mevlevihanede keçenin somut örnekleri yanı sıra sikke semboller de yer almaktadır" (Yalçınkaya, 2010: 54).

Keçenin ilk olarak ortaya çıkışının Orta Asya olduğu kabul edilmektedir. Türklerde binlerce yıllık bir geçmişi olan bu sanat, geleneksel bir Türk el sanatı olarak ülkemizde yaşamakta; günümüze ulaşan teknik ve desen özellikleriyle Afyonkarahisar'da da sürdürülmektedir.

Şehrin kurulduğu topraklarda Türklerden önce de keçenin varlığından söz edilebilir. M. Ö. 500'lere tarihlenen Tatarlı Tümülüsü ahşap frizlerine resmedilen Pers başlıklarının ve at eyerlerinin keçe olduğu varsayılmaktadır. Afyon Müzesi'nde sergilenen Çavdarlı heykel grubunda yer alan Frig (M.Ö.750-300) yaşamını yansıtan Kral - Tanrı Midas ve Çoban Attis Başı gibi örneklerde de başlıkların keçe olduğunun düşünülmesi, bu topraklarda keçenin eski bir geçmişi olduğunu anlatmaktadır (Yalçınkaya, 2011: 4).

Keçe sanatı, yüzlerce yıllık, eski bir Türk halk sanatıdır. Günümüzde bu sanat, geleneksel

biçimiyle Çin’de, Tanrıdağları’nın eteklerinde yaşayan konar - göçer Türkler tarafından canlı bir biçimde yaşatılmaktadır. Orta Asya’daki çeşitli Türk topluluklarında ve Anadolu’da da yaşatılmakta olan Keçecilik, Afyonkarahisar’da tüm ayrıntıları ile görülmektedir (Nasrattınoğlu, 1991: 53).

Afyonkarahisar’da Tepme Keçe Yapım Aşamaları

Günümüzde Afyonkarahisar merkezde yapılan keçecilik, sayıları azalan ustalar sayesinde sürdürülmektedir. Yapılan araştırma sonucunda, merkezde 12 kadar ustanın keçe üretimi yaptığı belirlenmiştir. Mehmet, Mustafa ve İsmail Erkuş ustaların atölyesinde tepme keçe yapım aşamaları incelenmiş ve fotoğrafları çekilmiştir (Fotoğraf 1-15). Ayrıca atölyede üretilen paspas örnekleri ve tek kişilik yatak fotoğrafları çekilmiştir (Fotoğraf 16-19).

Üretimde geleneksel tepme keçe yöntemi kullanılmaktadır. Yapılacak ürünün boyutu, motifli ya da motifsiz olacağına karar verilerek üretime geçilmektedir. Atölyede bulunan pişirme makinesi yatay konumda çalışmaktadır. Pişirme işleminin bazı aşamalarında elle müdahale edilerek ürünün makinede düzgün dönmesi sağlanmaktadır (Küçük Kurt ve Oyman, 2018: 219).

- Keçe yapmak için öncelikle yün (ham madde) temin edilir (Fotoğraf 1 ve 2).

Fotoğraf 1. Keçe yapımında kullanılan yün (ham madde) – Erkuş Keçe Atölyesi - Afyonkarahisar

Fotoğraf 2. Keçe yapımında kullanılan yün (ham madde) - Erkuş Keçe Atölyesi - Afyonkarahisar

- Yün, tarak makinesinden geçirilir (Fotoğraf 3 ve 4).

Fotoğraf 3. Tarak makinesinden geçirilme işlemi – Erkuş Keçe Atölyesi - Afyonkarahisar

Fotoğraf 4. Tarak makinesinden geçirilmiş yün – Erkuş Keçe Atölyesi - Afyonkarahisar

- Yün hasır üzerine atılır (Fotoğraf 5).

Fotoğraf 5. Hasır üzerine yünün atılması - Erkuş Keçe Atölyesi - Afyonkarahisar

- Yün hasırla birlikte sarılır (Fotoğraf 6).

Fotoğraf 6. Yünün hasırla birlikte sarılması - Erkuş Keçe Atölyesi - Afyonkarahisar

- Sarıldıktan sonra birkaç kez yuvarlanır (Fotoğraf 7).

Fotoğraf 7. Sarıldıktan sonra birkaç kez yuvarlanan yün - Erkuş Keçe Atölyesi - Afyonkarahisar

- Sarılan hasır halat ile sıkıca bağlanır (Fotoğraf 8).

Fotoğraf 8. Sarılan hasırın halat ile sıkıca bağlanması - Erkuş Keçe Atölyesi - Afyonkarahisar

- Hasıra sarılan yün tepme makinesinde dövülür (Fotoğraf 9).

Fotoğraf 9. Hasıra sarılan yünün tepme makinesinde dövülmesi - Erkuş Keçe Atölyesi - Afyonkarahisar

Fotoğraf 10. Keçeleşen yünün açılıp kenarlarının düzeltilmesi - Erkuş Keçe Atölyesi - Afyonkarahisar

- Keçeleşen yün açılıp kenarları düzeltilir ve tekrar tepme makinesinde tepilir (Fotoğraf 10).

- Kenarları düzeltildikten sonra üzerine sabunlu su serpilir (Fotoğraf 11).

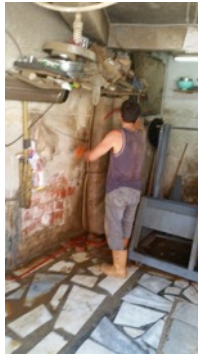
Fotoğraf 11. Yünün üzerine sabunlu su serpilmesi - Erkuş Keçe Atölyesi - Afyonkarahisar

- Sulanan ve sabunlanan keçe pişirilir (Fotoğraf 12).

- Pişirme işleminden sonra keçe yıkanıp, arındırılır (Fotoğraf 13).

Fotoğraf 12. Sulanan ve sabunlanan keçenin pişirilmesi - Erkuş Keçe Atölyesi - Afyonkarahisar

Fotoğraf 13. Pişirme işleminden sonra keçenin yıkanıp, arındırılması - Erkuş Keçe Atölyesi - Afyonkarahisar

Fotoğraf 14. Yıkanan keçelerin kurutulması - Erkuş Keçe Atölyesi - Afyonkarahisar

Fotoğraf 15. Yıkanan keçelerin kurutulması - Erkuş Keçe Atölyesi - Afyonkarahisar

Fotoğraf 16. Atölyede yapılan paspas örneği - Erkuş Keçe Atölyesi - Afyonkarahisar

-Yıkanan keçeler kurutulur (Fotoğraf 14 ve 15).

Fotoğraf 17. Atölyede yapılan paspas örneği - Erkuş Keçe Atölyesi - Afyonkarahisar

Fotoğraf 18. Tek kişilik yatak - Erkuş Keçe Atölyesi - Afyonkarahisar

Fotoğraf 19. Paspas - Erkuş Keçe Atölyesi - Afyonkarahisar

Keçe yapımını; yünü elde etme, temizleme, yünü serpmeye, sabunlu suyla sulama, tepme, pişirme ve kurutma şeklinde kısaca özetlemek mümkündür.

Bütün bu işlemler; tepme keçe yapımında yün saçma, tepme ve pişirme olmak üzere üç temel işlemin varlığını ortaya koymaktadır. Bu temel işlemlerin değişiklik yapılmadan uygulanmasıyla elde edilen keçe yapılarından farklı yerlerde yararlanılır. Kullanılacak yere yönelik nitelikte ve istek üzerine yapılan keçe yapıları kullanıldıkları yere göre adlandırılırlar (Gürtan ve Kaya, 1979: 11).

Sonuç ve Öneriler

Çalışmada, Afyonkarahisar merkezde yapılan keçe sanatı araştırılmış, yapım aşamaları, ürün örnekleri tespit edilmiş, incelenmiş ve kayıt altına alınmıştır.

Genç nesil düşünülerek üniversitelerde keçeyle ilgili verilen derslerin sayısının nitelik ve nicelik yönünden artması, bu sanatın varlığını daha çok duyurabilir. Böylece gençler, keçeyi okulunda öğrenerek hem kendilerini geliştirebilir, hem de keçe sanatına ilgi artabilir.

Keçe üreticilerine göre, Afyon merkezde en çok ev aksesuar ürünleri rağbet görmektedir. Çünkü insanlar keçeden yapılan giyim aksesuarlarının koktuğu ve kaşıntıya sebep olduğunu düşünerek bunları tercih etmemektedir. Halbuki keçenin insan sağlığı için önemli yararları bulunmaktadır. Keçenin sağlık açısından yararları ön plâna çıkartılarak çeşitli yollarla insanlar bilgilendirilmelidir. Örneğin; keçe çarık benzeri ev ayakkabısı-patik-çetrik vs. oldukça sağlıklı bir ayak giyimidir.

Düzenlenecek fuar, sergi ve reklamlarla, keçe sanatının yurtiçi ve yurtdışında tanıtılması büyük yarar sağlayabilir. Araştırmalarda, Afyonkarahisar merkezde keçe sanatıyla ilgili az kaynağa ulaşılmıştır.

Bu sanatın nesilden nesile aktarılmasında, yazılı kaynakların çok büyük önemi vardır. Bu bakımdan daha çok araştırma yapılarak, bu sanata kaynak oluşturmak gerekmektedir. Ekonomiye ve turizme katkı sağlanması için yapılan ürünlerin tanıtım ve pazarlanmasında çeşitli kurum ve kuruluşların desteği gerekmektedir. Afyonkarahisar'da yapılan ve yörenin özelliklerini taşıyan ürünler tarihi mekânlarda sergilenerek, yerli ve yabancı turistlere tanıtılmalıdır.

Keçe ustalarının sorunlarıyla daha yakından ilgilenilerek ve ustalara imkânlar sağlanarak bu sanat daha da geliştirilebilir.

Kaynaklar

Akça, Halil. "Afyonkarahisar'da Geleneksel El Sanatları", *Kültür ve Sanat Dergisi*, S.21, s.50 – 51, 1994.

Asangazieva, Janara. *Kırgız Kültüründe Keçe Sanatı ve Keçe Yapanların Eğitim Durumları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2006.

Barışta, H. Örcün. *Günümüzde El Sanatları Eğitimi Yapılan Yüksek Öğrenim Kurumları ve Bu Kurumlarca Yapılan Süreli Yayınlarla Belirlenen Eğitim Kurumları Dışında Uygulanan El Sanatları Üzerine*. V. Türk Kültürü Kongresi, 17 – 21 Aralık 2002, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2005.

Başar Ergenekon, Cavidan. *Tepme Keçelerin Tarihi Gelişimi Renk, Desen, Teknik ve Kullanım Özellikleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1999.

Başaran, Fatma Nur ve Çolak, Adem. *Keçe Ustası Arif Cön*. Uluslararası Geleneksel El Sanatı Ustaları Sempozyumu Bildirileri - 13-15 Ekim 2011, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2011.

Begic, H. Nurgül. *Akhisar'da Keçeciliğin Son Temsilcisi Orhan Patoğlu*. Uluslararası Geleneksel El Sanatı Ustaları Sempozyumu Bildirileri - 13-15 Ekim 2011, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2011.

Begic, H. Nurgül. *Türk Keçecilik Sanatı*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Yayın No: 481, Araştırma İnceleme Dizisi: 134, ISBN: 978-975-16-3332-3, 2017.

Çağıl, Nebahat. *Keçe Sanatı ve Giysiye Uyarlanması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Haliç Üniversitesi, 2009.

Görgünay Kırzioğlu, Neriman. *Altaylarda Pazırık Kurganı'ndan Çıkan Motiflerin Anadolu ve Türk Cumhuriyetleri'nde Yaşayan İzlerinden Bazı Örnekler*. Türk Soylu Halkların Halı, Kilim, Cicim Sanatı Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri - 27-31 Mayıs 1998, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, 1998.

Gür, Semra. *Tekstilde Yüzey ve Yapı Oluşturma Yöntemi Olarak; Keçeleştirme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, 2008.

Gürtanın, Neriman ve Kaya, Firdevs. *Afyon ve Balıkesir'de Yapılan Tepme Keçe Yapınlarının Bazı Fiziksel*

Özellikleri Üzerinde Araştırmalar. Genişletilmiş 2. Baskı. Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı Kooperatifler Genel Müdürlüğü El Sanatları Dairesi, Yayın No: ESD: 6, 1979.

Küçük Kurt, Ülkü ve Oyman, N. Rengin. *Afyonkarahisar'da Keçe Üretimi ve Keçe Atölyeleri*. Afyonkarahisar Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Kültür Yayınları Yayın No: 59, ISBN: 978-605-81376-8-4, 2018.

Nasrattınoğlu, İrfan Ünver. "Afyonkarahisar'da Keçe". *Kültür ve Sanat*, C.3, S.9, s.50 – 53, 1991.

Oyman Büken, Rengin. "Konya Merkezde Keçe Üretimi ve Günümüzdeki Durumu". *Milli Folklor Dergisi*, C.17, S.66, s.82 – 89, 2005.

Ögel, Bahaeddin. *Türk Kültür Tarihine Giriş – III*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1978.

Sevinç, Betül. *Keçe Üzerine, Farklı Yüzey Düzenleme Teknikleri ile Giyilebilir Sanat Ürünleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, 2015.

Seyirci, Musa ve Topbaş, Ahmet. *Keçecilik ve Batı Anadolu'daki Bazı Keçe Merkezleri*. 2. Ulusal El Sanatları Sempozyumu Bildirileri - 18-20 Kasım 1982, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, 1982.

Seyirci, Musa ve Topbaş, Ahmet. "Anadolu'da Keçecilik". *Erdem Halı Özel Sayısı – III*, C.10, S. 30, s.577 – 597, 1999.

Yalçinkaya, R. Gülenay. *Keçeye Ter Düştü*. İzmir: Elik Yayınları, 2009.

Yalçinkaya, R. Gülenay. *Afyonkarahisar Mevlevihanesinde Keçenin İzi*. Uluslararası Türkiye - Ukrayna İlişkileri Sempozyumu KİEV Bildirileri - 26-31 Temmuz 2010, Ankara, 2010.

Yalçinkaya, R. Gülenay. "Keçe" *Afyonkarahisar'da Geleneksel Bir El Sanatı*. Afyonkarahisar: Aytam Yayını (Afyonkarahisar Yerel Tarih Araştırmaları Merkezi), 2011.

THE FELT CRAFT OF AFYONKARAHISAR

H. Sinem ŞANLI
Hacer KEÇECİ

Abstract

The felt, one of the oldest techniques in handicrafts, was developed as an element of the life style of Central Asia and moved to Anatolia by the Turkish tribes turning to the west. Felting, which is the subject of the research, has been built and continued in Afyonkarahisar for centuries. In Afyon, at the end of the 19th century, there were felt stores over 150, but the numbers of the store had decreased by 7 today. In this study the historical development process of the felt and the felting in Afyonkarahisar were examined. In the center of Afyonkarahisar, were interviewed with declining craftsmen. The recoil felt making stages with Mehmet, Mustafa and İsmail Erkuş from these craftsmen at Erkuş Atelier were photographed.

Keywords: Afyonkarahisar, wool, felt, felt craft, handicrafts